

Bonden som selvstendig næringsdrivende

2024-04-26

Optional[© Nationen]

Alle artikler er beskyttet av lov om opphavsrett til åndsverk. Artikler må ikke viderefremmes utenfor egen organisasjon uten godkjenning fra Retriever eller den enkelte utgiver.

Les artikkelen ved å klikke her.

14 MOTKULTUR

Fredag 26. april 2024

NATIONEN

MOTKULTUR FAGLIG SNAKKA

Bonden som selvstendig næringsdrivende

I debatten om opptrapping har vi sett tilbake til 1975, men vi må også se framover minst til 2050. I praksis diskuterer vi landbrukspolitikken i et 75-års spenn.

Christian Anton Smedshaug,
Agri Analyse

Stortinget greide ikke å samle seg i behandlingen av stortingsmelding 11:2024: Strategi for auke sjøforsyning av jordbruksvarer og plan for opptrapping av inntektsmulighetene i jordbruket.

KUN EN endring fikk aktivt flertall ved at årsverket ble redusert til 1750 timer fra dagens 1845 timer, i en nedtrapping fram til 2027. Det ble ikke gitt tilslutning til den samlede planen for justering av tallgrunnlaget for måling av jordbruksinntekt. Heller ikke målet om teting av inntektsgapet i 2027 fikk flertall.

LIKEVEL HAR ikke meldingens forslag falt, da det ikke ble vedtatt aktive motforslag som gjelder framfor meldingen, og gjennom vedtaket i pkt. XIII, vedlegges meldingen og sendes over til regjeringen.

REGJERINGEN KAN derfor legge meldingen til grunn for kommende jordbruksoppgjør. Med de nye beregningsprinsippene viser sektorregnskapet et inntektsgap mellom jordbruket og sammenligningsgruppen på 135.000 kroner per årsverk. Dette innebærer blant annet at jordbruksinntekten ganges med 1,2 før den sammenlignes, et av stridstemaene i behandlingen av meldingen. Regjeringens mål om inntektsjustering i 2027 innebærer allikevel at det må tilføres betydelig mer penger til sektoren.

INKLUDERT ÅRETS jordbruksoppgjør er det tre igjen, etter som oppgjøret i 2026 vil danne grunnlaget for inntektsmulighetene i 2027 som er målsettingen. Valget i 2025 vil være avgjørende for oppgjøret i 2026, så her ligger det usikkerhet.

I BEHANDLINGEN av stortingsmeldingen gjorde Stortinget en rekke vedtak om utredninger og

Det betyr at man må finne løsninger som både sikrer bondens inntekt og øker og sikrer produksjonen, samtidig som ambisjonsnivået for ulike deler av systemet fra jord til bord er betydelig, skriver Christian Anton Smedshaug. FOTO: FREDRIK HOLTEKJØLEN

planer. Det var altså mer enighet om beredskap, selvforsyning, forbrukerpolitikk og gjennomgang av «matsystemet», enn om de økonomiske rammevilkårene for bonden. Det betyr at man må finne løsninger som både sikrer bondens inntekt og øker og sikrer produksjonen, samtidig som ambisjonsnivået for ulike deler av systemet fra jord til bord er betydelig.

SIDEN HOVEDDELEN av inntektene til jordbruket kommer fra markedet vil ulike utredninger som kan ende med ambisjoner om forbruksendringer eller nye pålegg i bondens hverdag også ha stor betydning.

NÅR JORDBRUKSPOLITIKKEN framover skal videreutvikles, er det et avgjørende at en grundig forståelse av jordbrukets særtrekk ligger til grunn. Bonden er selvstendig næringsdrivende, men produksjon skjer innenfor naturgitte og biologiske begrensninger basert på langsiktige investeringer. Det gjør at produksjonstilpasninger tar år og baseres på et usikkert grunnlag. Bonden er personlig i stor grad ansvarlig for egen lønnsomhet innenfor markeds- og

værforhold med til dels store svingninger, der de naturgitte forutsetningene i tillegg varierer stort i et langstrakt land.

INNTÆKTENE ER moderate og produksjonsrisikoen høy og økende. I sum gjør disse særtrekkene at jordbruket i begrenset grad kan sammenlignes med annet næringsliv.

NORSK JORDBRUK er blitt mer kapitalintensiv. Det skyldes både større gårder og høyere investeringer på enkeltbruk der arbeidstid byttes mot kapital. Dette er en konsekvens av en akselererende teknologiutvikling som forsterker kapitalbehovet og øker kravet til kompetanse hos bonden og til øvrig familie og innleid arbeidskraft. Derfor bør man nå vurdere å se mer på virkemidler for avlastning av produksjonsrisiko. Det hjelper noe med egenkapitalavkastning knyttet til avskrivbare driftsmidler, det vil si bygninger, redskap og maskiner. Da synliggjøres og kompenseres kostnader til utstyr som blir slitt og som må byttes regelmessig.

UTOVER DETTE bør man se på

hvordan man bedre kan utforme virkemidler tilpasset investeringsstidspunkt. For de som har gjort store investeringer har stor gjeld, kan det være målrettet å eventuelt innføre rentestøtte og se på særlige gjeldsordninger. For de som står ovenfor en investeringsbeslutning, vil solide investeringstilskudd hjelpe mye, som ikke må forutsette økt produksjon. Det vil kreve en videre betydelig styrking av tilskuddsmidlene. Skal rekruttering og ønske om frihet, fleksibilitet og familieliv ivaretas kreves forsterkede sosiale ordninger.

MED ØKENDE klimarisiko bør avlavs- og naturskadeordningene forsterkes, kombinert med dette bør det trolig også innføres en jordbrukskonto som kan jevne ut inntektene mellom gode og dårlige år. En slik innretning ligner på ordninger i USA som satser mye på å (for) sikre seg mot svingninger i en produksjonsøkonomi styrt av vær, biologi og uvisse markeds-svingninger.

ØKONOMIEN HAR en særlig utfordring knyttet til drøvtyggerholdet i tradisjonelle grasområ-

der, ikke minst i Nord-Norge og på Vestlandet, der bruks- og arealavgangen er stor. Samtidig er uroen stor i melkeproduksjonen i Innlandet og Trøndelag. Melk og kjøttproduksjon på drøvtyggere krever særlige tiltak for å sikre lønnsomhet og rekruttering, da effektiviseringen i drifta er mer krevende her enn for andre produksjonssektorer.

DET SKYLDES ikke minst stor bruk av beite- og grasarealer, som krever omfattende investeringer og infrastruktur. Disse driftsformene er avgjørende for å opprettholde store deler av jordbrukets fellesgoder, som blant annet kulturlandskap og biologisk mangfold.

MED FELLES forståelse av at bonden er selvstendig næringsdrivende i en sektor med helt egne særtrekk, bør det være mulig å få en omforent politisk plattform for norsk jordbruk mot 2050. Helt sentralt er smart og produksjonstilpasset tilførsel av kapital til næringa, bedre inntektsmuligheter og et løft for drøvtyggerholdet.